דברות קודש

לבחורי הישיבה - בין הזמנים

חורף

מהרה"צ הראש ישיבה שליט"א

פנימי

ישיבה "תורת אמת" ד'ראדשיץ
ומתיבתא
ע"ש רביה"ק סבא קדישא מופת הדור מרן ישכר בער מראדשיץ זצוקללה"ה
נתייסדה עפ"י בקשת כ"ק מרן הרה"ק מטאהש שליט"א
בנשיאות תלמידו הרה"צ מוה"ר יחזקאל יהודא הלוי גליקמאן שליט"א נכד הסב"ק זצוקללה"ה

הנהלת הישיבה:
מוה"ר אברהם יהושע פריינד הי"ו
מוה"ר מאיר יעקב טעסלער הי"ו
מוה"ר נחום עריאל גרינהויט הי"ו

Yeshiva Toras Emes D'radashits • 21 Cliff Ct. Monroe N.Y. 10950
Mailing Address: 2 Tzfas Rd. #201 Monroe, N.Y. 10950 • Tel. 845-783-6710 • Fax 1-888-509-7486

א גוט יאר! אלע חשובע בחורים! פאר געציילטע בחורים דארפן מיר נישט זאגען שלום עליכם, ברוך השם עס איז דא קע"ה בחורים וואס זיי רופען אן כסדר, און מען האלט א שטארקען קשר בין הזמנים, איך האב מורא'דיג הנאה דערפון. עס איז מסתמא דא וואס טראכטן ביי זיך, אז עס איז געגוג מיט די ישיבה, א גאנצן זמן, לאמיר האבן אביסל מנוחה בין הזמנים, איך פארשטיי דאס זייער גוט, איך וויל נישט שטערן קיינעם, ביי אונז אין ישיבה איז דאך איינגעפירט אז מען לייגט נישט קיין איבעריגע פרעשער, איז אויב איינער שפירט אז ער האט פרעשער בין הזמנים אז ער רופט מיך, פארשטיי איך איהם זייער שטארק, איך האף אז ער נוצט אויס די צייט ווי אזוי עס דארף צו זיין, און ער שטייט נישט און וועג פאר די חשובע עלטער'ן, נאר פארקערט מ'זוכט ווי מ'קען אלטס צו לייגען א האנט און ארויס העלפען לכבוד יו"ט.

****

אז מען רעדט פון העלפן אין שטוב, דארף מען וויסען וואס העלפן אין שטוב מיינט, מ'קען זאגען בדרך צחות, ס'איז געווען א יונגערמאן וואס ער האט זייער שטארק געוואלט ארויס העלפן פאר פסח, פארשטייט זיך אליין אז דער ווייב האט זיך דערזעהן מיט א פראבלעם, טאג אין נאכט ווי זי דרייט זיך, דרייט זיך דער מאן אויך, און מען קען אזוי נישט ארבעטן. האט אים די ווייב געזאגט אז זי האט פאר אים זייער א גוטע פארשלאג, ווי אזוי ער וועט קענען אויף א גרינגען אופן ארויס העלפן פאר פסח, דאס וועט זיין פארביידע א מורא'דיגע זאך, און דאס איז, אז ער זאל גיין אין בית מדרש, זיך דארט זעצן לערנען אדער זאגען תהלים, דארט פארבלייבען זיצן און פארברענגען, עטליכע שעה אין טאג, אזוי וועט זי האבען מנוחה פאר אפאר שעה, און דאס וועט זיין די שטערקסע און די בעסטע הילף וואס מען קען האבען. דער מאן איז געווען זייער א געטרייער מאן, און ער האט זיך אויפגעהויבען און געגאנגען אין בית מדרש. נאך א פאר שעה איז דער מאן אהיים געקומען, פרעגט איהם דער ווייב וואס האסטו זיך אזוי געאיילט אהיים צו קומען, זאגט ער פאר איר דו מוזט דאך פארשטיין אז העלפן האט אויך א גבול, ער קען שוין נישט אזוי סאך העלפן, און אריין לייגען אזוי סאך ארבעט אין אזא קורצע צייט, דערפאר איז ער שוין אהיים געקומען זיך אביסל אפצורוען...

יעדע הויז איז אנגעצויגען פאר פסח, מען דארף העלפן, מיט וואס נאר מען קען העלפן, עס קומט פאר יערליך א גרויסע איבערקערעניש, עס קומט דאך פסח און מען דארף ארויס טראגען דעם חמץ פון שטוב, איבער דעם קערט מען איבער די הויז, מען קראצט, מען רייבט, עס שטייט פון צדיקים מורא'דיגע זאכן וואס די נשים צדקניות באקומען עקסטער שכר פאר'ן רייבען;

מען דארף אמת'דיג אריינטראכטן וואס דא גייט פאר, יעצט דארף מען פארשטיין באמת וואס דאס מיינט אז מען זעצט זיך צו דעם סדר פסח ביינאכט. מיר וועלן דא אויסשמוסען אפאר נקודות, וואס ס'איז זייער וויכטיג צו וויסען, פאר מען זעצט זיך צום סדר פסח אויפדערנאכט,

ר' מיכאל בער וויסמאנדל זצ"ל ברענגט ארויס א מורא'דיגען געדאנק אין איינע פון זיינע בריוון, בתוך דבריו שרייבט ער אזוי, אז אין צייטן פון א מלחמה, אויב מען שטעלט אפ א מענטש און מען פרעגט איהם וואס וועט זיין, עס איז דאך א מלחמה יעצט, ווער האלסטו גייט געווינען? אויב ענטפערט ער איך ווייס נישט, אזא מענטש שרייבט ער איז לא מן השמים ולא מן הארץ, ער איז נישט דא און נישט דארט, ער איז אינגאנצן נישט קיין מענטש, פארוואס? ווייל יעדער מענטש האט א טראכט מאשין, דאס טראכט מאשין וואס ליגט אויבן אין קאפ טראכט 24 שעה א טאג, אפילו ווען ער לייגט זיך שלאפן חלומ'ט עס, דער מוח טראכט טאג און נאכט, אויב איז יעצט א שעת מלחמה, און עס פליען באמבעס איינס נאכן צווייטען, און עס פליט ראקעטען ארויף אין אראפ, אין מ'דארף גיין מיט א **מאסק** וועגען די גאז, און מ'שטעלט איהם אפ און מ'פרעגסט איהם וואס וועט זיין, ווער וועט געווינען, און אז ער זאגט אז ער ווייסט נישט, איז טייטש אז זיין מוח איז פארמאכט, דאס קעמערעל וואס ער האט אויבען וואס עס דארף צו טראכטען, טראכט נישט, עס איז פארמאכט, ער איז בכלל נישט א מענטש, און פון אזא איינעם רעדט מען

נישט, אויף אזא איינעם קען מען נישט זאגען אז ער איז צומישט, נאר ער מוז קודם טראכטן, און אז ער טראכט נישט איז ער צומישט, ווייל ער ווייסט נישט וואס צו טוהן, ווייל זיין מוח איז פארמאכט, איינמאל ער הייבט אן צו טראכטן, און אמת'דיג אריינקלערן וואס טוט זיך דא דעמאלטס ווערט ער אויס צומישט.

בדרך כלל, דאס איז בעצם א יוד, א יוד דארף וויסען טאג און נאכט אז ער איז א איד, ער דארף אריינטראכטען ווי האלט איך אויף דער וועלט, וואס טוט זיך מיט מיר, בין איך יא מסודר בין איך נישט מסודר, פאפף איך מיך ארום אדער נישט, לעב איך אין א חלום אדער נישט, לעב איך אין א מציאות אדער נישט. דאס אלעס דארף ער כסדר טראכטן, און נאר אזוי קען ער און וועט ער בעזר השם מצליח זיין א גאנץ לעבן.

****

בפרטית, דארפען מיר זיך יעצט פאר'ן יו"ט פסח, אראפשטעלען טראכטען וואס טוט זיך, ווי האלט מען, און וואס טוט זיך דא;

א. מען דארף קלינען, מען דארף רוימען.

ב. מ'דארף ארויסטראגען יעדע ברעקעל חמץ; מען דארף אריין ברענגען מצה.

ג. מיר דארפען עסן מצה, וואס האט די מצה מיט מיר, וואס האב איך מיט די מצה.

ד. און דערנאך דארפ'ן מיר נאך פארשטיין די מורא'דיגע מימרא **חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים**, מען דארף זיך זעען ווי גלייך איך בין יעצט אליין ארויס פון מצרים. לכאורה קוקט עס אויס זייער א ווילדע זאך אויבען אויף אזוי צו טראכטן, איך בין ביז יעצט קיינמאל נישט געווען אין מצרים, איך בין יעצט אין אמעריקע, איך ווייס נישט ווען איך בין אמאל געווען אין מצרים, נישט מיין טאטע איז געווען אין מצרים, נישט מיין זיידע איז געווען אין מצרים, אויך נישט מיין עלטער זיידע, און איך מיין אז אויך די אלע תלמידי בעל שם זענען נישט געווען אין מצרים, וואס קומט דא פאר, אז איך דארף מיך דא טרעפען אז איך בין יעצט אין מצרים, און איך דארף פון דא ארויס גיין.

ה. נאך א וויכטיגע זאך וואס מען דארף צו פארשטיין, ווען דער רבוש"ע האט געהייסען אז מען זאל שפריצען בלוט אויף די משקוף פון אלע טירן, אזוי וועט ער וויסען ווי עס וואוינט א יוד, דאס איז זייער זייער שווער צו פארשטיין, אויב מען מעג פרעגן, דער רבוש"ע איז עפעס געווארען פלוצלינג אומוויסענד, ער ווייסט דען נישט ווי עס וואוינט א יוד, דא האט ער געדארפט הארגענען אלע בכורים, עס ווערט א צומישעניש, וואס קומט דא פאר, עס אזוי זייער שווער צו טראכטן אז דער רבוש"ע וואס האט באשאפען די גאנצע וועלט, אלעס מיט אזא גרויס פונקטליכקייט, און דא וואס עס קומט פאר מיט קריאת ים סוף און אלע 10 מכות, פלוצלינג רעדט ער צו משה רבינו, אז ער זאל גיין זאגען פאר די אידן אז מען גייט זיי ארויס נעמען פון מצרים, נאר אזוי ווי ער ווייסט עפעס נישט ווי עס וואוינט א איד, דארף מען דא לייגען בלוט, אזוי ארום וועל איך קענען שפרינגען אויף די הייזער, ווי מען זאגט פסח ביינאכט ביי דעם סדר **על שם שפסח על בתי בני ישראל**, דער רבוש"ע האט איבערגעהיפט און געטאנצען, א גאנצע איבערקערעניש דא. איז וואס גייט דא פאר מיט די בלוט.

ו. אויך איז יעצט אין די וועלט א גאנצער איבערקערניש, אין אלע מדינת ארום אין ארום, אינדערוויסען פון אמעריקע, אין די איירופעישע לענדער, האט זיך געמאכט יעצט א נייע עפאכע, דער עולם דארף **פרייהייט**. דארף מען דאך פארשטיין טאקע, וואס איז טאקע דא געשעהן, יעדער פארלאנגט פלוצלינג פרייהייט, יעדער איז אונטערדריקט, יעדער פארלאנגט פרייהייט.

ז. מיר דארפן פארשטיין וואס מיינט **ליל שמורים**, מיר אלע האבן בערך דריי שלעסער אויף די טירן, מיט אייזענס אויף די פענסטער, מיר האבן שומרים ארגענזאציע, מיט פאבליק סעפטי"י, אין יעדע אידישע געגענט, ווי איז באמת אונזער פרייהייט פסח אויף דער נאכט? במציאות זענען מיר דאך אין גלות.

****

צו אלעם ערשט דארף מען פארשטיין וואס מיינט דאס **אונטערדריקט**, און וואס מיינט **פרייהייט**.

איך האף אז יעדער איינער פארשטייט, אז **אונטערדרוקט** מיינט נישט דאס וואס בחורים האבען אפגעטייטשט אין די ישיבה וועלט, **פרעשור**, און יעדע זאך וואס מען זאגט איהם, ווי למשל **שטיי אויף** איז פרעשור, **לייג דיר שלאפען** איז פרעשור, **שטעל דיך דאווענען** איז פרעשור, און פרייהייט ביי די בחורים מיינט גארנישט פארלאנגען, לאזען הפקר, דאס פארשטייט יעדער אז פון אזא סארט רעדט מען נישט.

טייערע חשובע בחורים לאמיך צו ענק רעדן אביסל ערנסטע ווערטער, צו פארשטיין אין אמת'דיג ארויס האבען וואס דער פסח איז, וואס באמת קומט דא פאר, און וואס דער רבוש"ע וויל פון אונז האבען. מיר דארפן קודם ארויס האבן דעם יסוד וואס דאס מיינט **פרעשור**, וואס דאס מיינט **אונטערדריקט**.

עס שטייט אין די ספרים הק', אז פאר א איד קומט אראפ אויף דעם עולם שטעלט מען איהם אויס זיין גאנץ לעבן, מען ווייזט איהם געגוי א פונקטליכען בילד ווי אזוי עס גייט אויס זעהן, ווער עס גייט זיין דער טאטע, ווער עס גייט זיין דער מאמע, און אזוי אויך ווייזט מען עם אלע שוועריקייטן, און די גוטע חלקים וואס ער וועט א דורך גיין במשך פון זיין גאנץ לעבן. מען פרעגט דער מענטש אויב ער וויל עס אננעמען, אדער נישט, ביסטו גרייט דערפאר אדער ביסטו נישט גרייט דערפאר, יעדן איינעם געט מען א קלארען בילד, ווי למשל דיין מאמע גייט זיין אביסעל א גערעגטער, דיין טאטע גייט זיין כסדר אין אנדערע גיסטע, אזוי גייט זיין פארשידענע זאכען, דו גייסט זיין פון צייט צו צייט א צומישטער מענטש, איין טאג אזוי, איין טאג אזוי, דו גייסט האבען טענות אויף די גאנצע וועלט, יעדער גייט זיין שולדיג, דיין טאטע גייט זיין שולדיג זונטאג, דיין מאמע גייט זיין שולדיג מאנטאג, דער ראש ישיבה גייט זיין שולדיג דינסטאג, מען שטעלט איהם אלס פונקטליך אויס, און אזוי פרעגט מען עם אליינס, צו ווילסטו עס אדער נישט; זאל יעדער איינער זייער קלאר וויסען, אז ווער עס טרעפט זיך דא אויף דעם כדור הארץ האט מסכים געווען אויף דעם גאנצען בילד פון זיין מהלך החיים, וואס מען האט איהם געוויזען אויבן. און אז ער האט מסכים געווען איז טייטש, אז ער האט געזעהן אין יעדע זאך א קלארקייט, וואס דא קומט פאר, וואס וויל מען פון מיר האבן, וואס איז מיין פלאן, וואס איז דער פלאן וואס מען וויל פון מיר האבען, וואס דארף איך טוהן, איין מאל ער זעהט אזא קלארע בילד איז דער מענטש מסכים אויף אלעם, ווייל ער זעהט זייער קלאר וואס די פלאן איז, פון אנפאנג ביז צום סוף, ער וויל זיך זייער שטארק צושטעלען צו דעם.

דער פראבלעם פאנגט אן צו וואקסן דא, ווען מען איז אויף דעם עולם השפל, וואס מען האט נישט אזוי קלאר דעם בילד, מען האט געמאכט אלעס פארגעסען ווי נאר מיר האבן באקומען דעם שנעלקע דורכ'ן מלאך הממונה, און אזוי ארויס געגאנגען אויף דעם עולם, הייבן מיר זיך אן צו פלאגען, היינט אזוי און מארגן אזוי, מען האט טענות אויף דעם, טענות אויף יענעם, דער איז נישט גערעכט, און פארשטייט זיך אז נאר ער איז גערעכט, ווער עס איז נעכטען יא געווען גערעכט, ווערט מען דעם אנדער'ן טאג געוואויר אז ער איז נישט געווען גערעכט, אזוי פארקערט, אזא גאנצע איבערקערעניש, דארף מען גיט ארייטראכטען, ארויס נעמען דעם בילד וואס דער אמת'קייט פון יעדע זאך איז.

לאמיר אנהייבען צונעמען די זאך, וואס מיינט אז מען האט **פרעשור**. עס איז פארהאנען א געוויסען פראבלעם וואס עס איז היינט דא ביי אונז היימישען עולם, וואס מען רעדט נישט דערפון, אז היינט וואקסט מען אויף זייער אטאמאטיש, מען קען עס פארשטיין, ווייל דער גאנצען סיסטעם איז אלעס אטאמאטיש, אלס וואקסט אזוי, אלעס וואס אונז ניצען איז אטאמאטיש, אמאל איז געווען א קאר מיט א דיקען שיפטער, האסט געוואלט דרייוון האסטו געדארפט ארבעטען צו קענען אנקומען ערגעץ, היינט דרוקט מען אראפ די פיס און אלס גייט אטאמאטיש, ארויף א בארג, אראפ א בארג, דארפסט גארנישט טוהן, אלעס פארט, מען גיט שוין היינט ארויס א געוויסען סארט קאר וואס דו קענסט זיצען דערין און פארן, דער קאר וועט שוין שפירען אויב עס איז דא א אנדערע קאר פארנט, אויב וועט ער דארפן פארן אויף צוריק, וועט עס דאס אויך שפירן, עס וועט עס איהם נישט לאזען, ווייל די גאנצע זאך ווערט געבויט אטאמאטיש, ממילא ווערט אידישקייט אויך געבויט היינט ביי אונז אטאמאטיש. (מען טאר דאס אפשר נישט זאגען הויך, אבער דאס איז ליידער די מציאות.)

ווי למשל פאר פסח איז יעדער פארנומען, פארוואס? ווייל עס איז אטאמאטיש, מען קוקט אויף די לוח נאך פורים, ווערט יעדער פארנומען, יאר אַיין יאר אויס, אז מען פוצט אויס דער הויז. וואס גייט דא פאָר, איך ווייס נישט, מ'טוט דאס ווייל מיין טאטע האט דאס געטוהן, מיין מאמע האט עס געטוהן, קיינער האט זיך נאכנישט אפגעשטעלט טראכטן, וואס וויל מען פון מיר יעצט האבען, וואס דארף איך צושטעלען דא. א דוגמא ווי למשל יעדער גייט שבת אין בית המדרש דארף איך אויך גיין אין בית מדרש, ער וואלט זיך יעצט זייער געשפירט באקוועם צו אויפשטיין שפעטער, נאר א גאנצע וואך האט ער א מנין שפעטער, איינס צוויי אדער דריי אזייגער, אבער שבת וועט ער נישט האבען א מנין אזוי שפעט, ממילא קומט ער יעצט אין שול. אום 9 אזייגער שבת אינדערפרי טרעפט זיך יעדער אויטאמטיש אויף די גאס, יעדער גייט מיט די שבת'דיגע בגדים, מיט די שטריימעל, מיט די טליתים, עס איז אן אטאמאטישע שפיל. אטאמאטיש קומט יעדער, יעדן צופרי קומט אויטמאטיש די באס 7 אזייגער, אלע מאמע'ס שטייען שוין דארט אונטען מיט די קינדער, זיי ארויף צולייגען אויף די באס, (אגב און אזוי אויך ווען די באס קומט אָן, און ווען מען קומט אהיים איז יעדער פארנומען, אז א צווייטער זאל באמערקען, ווי שטארק מען האט ליב די קינדער, דאס איז א עקסטער שמועס אריינצוגיין, עס איז נישט פאר יעצט).

און קיינער שטעלט זיך נישט אפ, צו טראכטן איין מינוט, וואס גייט טאקע דא פאָר? דאס איז די פראבלעם וואס האנדעלט זיך איבער טאג נאך טאג, און דערפאר ווערט יעדער איינער צומישט, קיינער האט נישט ארויס קלאר וואס דא גייט פאר.

בדרך אגב, איז טאקע כדאי ארויס צו ברענגען קלאהר, אז אונזער ארבעט אין ראדשיץ איז, יא צו צונעמען יעדע זאך, אז מען זאל קלאר ארויס האבען וואס איז אידישקייט, און וואס דא גייט פאר.

למשל אז מען פרעגט היינט א גוי להבדיל אלף אלפי הבדלות פארוואס גייסטו אין די אדער יענע סקול, האט נאך קיין איין גוי נישט געענפערט **איך ווייס נישט**, אזא ענטפער איז נישט דא. וואס הייסט דו ווייסט נישט? דו ביסט דאך געגאנגען, דו האסט זיך איינגעשריבען, דו צאלסט פאר דעם, עס איז דא א גאנצע פראצעדור וואס די שטאט באצאלט און מען באקומט צוריק געלט, עס איז נישט דא אזא זאך איך ווייס נישט, אין עס איז נישט דא א תירוץ **אמ.. איך ווייס נישט, מיין טאטע... האט מיך געהייסען צו גיין**, אזא זאך איז נישט דא.

יעדער איינער האט א פונקטליכע תירוץ פארוואס ער גייט אין דעם געוויסען סקול.

ווען על פי רוב ביי די סוף גאס איז דא נאך א סקול, וואס איז ממש דאס זעלבע, אז דו וועסט איהם פרעגן פארוואס, וועט ער דיר געבען א גאנצע צעטיל מיט לכה"פ 30 סיבות, פארוואס ער האט אויסגעקליבען נישט צו גיין דא אין די געגענט וואס איז גאנץ באקוועם, און עס איז נאנט צו זיין הויז, נאר ער מוז אוועק פארן א שעה, ווייל דארט איז בעסער, און דארט לערענט מען אזוי און אזוי, און דארט איז דא יענע ספעציעלע לערערין, און ער האט א גאנצע פלאן פארוואס ער איז דארט. אבער ביי אונז היימישן עולם אז מען פרעגט איינעם אין וועלעכע ישיבה גייסטו? די תירוץ איז, פארוואס דען נישט?.

די עצם קשיא **פארוואס ער גייט דווקא דארט**, איז אים זייער אן אינטרעסאנטע קשיא, וואס הייסט **פארוואס**, ווי דען זאל איך גיין, מיין טאטע האט מיך דארט איינגעשריבען! ביי אונזער היימישן עולם, קען מען היינט זעהן 17-18 יעריגע בחורים וואס לכאורה זענען זיי זייער פארשטענדליך, זיי האבען שכל, זיי זענען שוין עכ"פ גרייט צו ווערן א חתן, מ'פרעגט איהם א פשוטע קשיא וואס גייט פאר מיט דיר, ווי לערנסטו, פארוואס לערנסטו לאמיר אנכאפן למשל אין קאזשניץ און נישט אין מישקאלטץ? ווייסט ער נישט, ער ענטפערט בתמימות א תירוץ, מיין טאטע דאווענט אין קאזשניץ דערפאר גיי איך אין קאזשניץ, אדער מיין טאטע איז א קאזשניצער חסיד! ממילא? ווי קומט דאס מיט אויסקלויבען א מקום תורה להצלחה? עס איז זייער נישט נארמאל צו ענטפערן אזא תירוץ. די רוכטיגער תירוץ וואלט געדארפט זיין, **איך אליין** האב דווקא אויסגעקליבען צו גיין אין די ישיבה, ווייל **איך אליין** אדער מיין פאטער האט איינגעזעהן אז אין די ישיבה גיט מען זיך אפ מיט א בחור, און האט נאך פארשידענע מעלות, א.א.וו. דו דארפסט האבן א פלאן פארוואס דו דרייעסט דיך דא, דו ביסט 5 חדשים אויף א פלאץ און דו ווייסט נישט ווי די דרייעסט דיך? און באמת, די אלע בחורים וואס דרייען זיך אויף פלעצער און ווייסען נישט פארוואס זיי דרייען זיך דארט, די אלע זענען אויסגעשטעלט אויף ערנסטע פראבלעמען נאך זייער חתונה, ווייל זיי ווייסען נישט ווי אזוי צו

האנדעלן מיט קליינע פראבלעמען, ווייל אזא קליינער פראבלעם פארוואס ער איז אין דער ישיבה ווייסט ער אויך נישט. ביי אונז אין די ישיבה ווייסט ב"ה יעדער איינער פארוואס ער איז דא, וואס זיין סיבה איז אז ער דארף דא זיין, ווייל ביי אונז לערנט מען אויס צו טראכטן.

****

יעצט לאמיר צוריק גיין צום ענין, צו וויסן וואס דער פסח האט מיט אונז, און וואס דא קומט פאר. יעדער מענטש האט ליב צו זיין ווי אזוי דער רבוש"ע האט איהם באשאפען ווי אזוי ער זאל זיין; א גוי אז ער איז זיך מגייר, איז עס זייער א אויפאלענדע זאך, ער מוז האבן זייער ערנסטע סיבות פארוואס ער וויל טוישן זיין לעבן, אז ער איז באשאפן געווארען א גוי און ער האט זיין גלויבונג ווי ער איז דארט אויפגעוואקסען, דארף ער זיין ווי אזוי ער איז אויפגעוואקסען, און ווי פארשטענדליך דארף ער אנערקענען אז דאס איז זיין שטוב, און אז ס'האט זיך אים פלוצלינג אויפגעוועקט א מחשבה פון טוישן זיין פארדרייטער גלויבונג, און האט מחליט געווען צו ווערן א איד, איז איינע פון די סיבות, ווען א גוי וויל זיך מגייר זיין איז מען אים קודם מדחה, דער גוי מוז האבן גאר א ערנסטע סיבה זיך צו טוישן פון זיין גוישקייט צו ווערן א איד, אז נישט איז ער א ערנסטער משוגענער, עפעס טויג נישט מיט עם, און אויף די אנדערע נארמאלע גוים, וואס זענען טאלאנטפולע נארמאלע מענטשן, איז נישט קיין שום קשיא פארוואס זיי וויל נישט ווערען א איד, ווייל ער איז זייער א נארמאלער דורכגעטראכטער גוי, און ער ווייסט אז ער איז באשאפען געווארען א גוי, מיט זיין משפחה, מיט זיין גלויבונג, ער גלייבט, און ווייסט אז דאס איז ער, ער וואקסט אויף מיט דעם, אזוי שטייגט ער ווייטער מיט זיין פלאן, ער ווערט א לויער, א דאקטער, ווי אזוי עס זאל נאר זיין.

אזוי אויך א איד - להבדיל אלף אלפי הבדלות - דארף צו וויסן, אז אויב איך בין געבוירן געווארן א איד איז דאס וואס איך בין, א אידיש קינד, איך דארף זיין א געטרייער איד, יעדער אידיש קינד דארף זיך שטארק ארייגלייגן אויסצוגעפונען וואס איז דאס אידישקייט, וואס דארף איך טוהן, וואס וויל דער רבוש"ע פון מיר, און וואס דארף איך צושטעלן פאר דעם. יעדע זאך וואס מען לייגט אין דעם אריין קאפ און מוח, צו וואקסען און צו שטייגען, געוואויר צו ווערן באמת ווער איך בין, און וואס איך דארף צו זיין, דאס הייסט נישט קיין **פרעשור**, אלעס וואס ער גייט טוהן פאר דעם סיבה פון אידישקייט, הייסט נישט **פרעשור**, דאס איז זייער א שטארקע זאך צו וויסען **מה חובתי בעולמי**, וואס איז מיין פליכט; א הונט קען נישט ווערן א אקס, א אקס קען נישט ווערן א הונט, ווייל א אקס האט איר פליכט, א הונט האט איר פליכט, יעדע בהמה האט איר תפקיד וואס זי דארף טוהן, קיינער קען נישט ווערן א צווייטער.

להבדיל אלף אלפי הבדלות ביי גוים, לערנט מען, אז יעדער פון זיי דארף צו וויסן ביי זיך, וואס ער איז, צו ער גלייבט אין **די** גלויבינג צו אין א צווייטע, און וואס ער וויל אויסוואקסן, און אזוי אויך וואס וויל ער פונקטליך זיין, און אין דעם לייגט ער אריין זיינע שטערקסטע כוחות דאס אויסצופירן. אזוי אויך- להבדיל - ביי אונז אידישע קינדער, מיר האבן א שלחן ערוך, אויף יעדע זאך ווי אזוי א איד דארף זיך צו פירן, אז ער זאל קענען אריין לייגן זיינע שטערקסטע כוחות וואס ער דארף צו שטעלן אלס א איד, מען דארף דאווענען, מען דארף לערנען, דאס איז נישט קיין פרעשור חלילה, דאס איז אלעס צוגעשטעלט כדי אז א אידיש קינד זאל וויסן ווער ער איז, דאס איז ווער דו ביסט, דאס איז וואס דו דארפסט צושטעלען; עס איז גאנץ מעגליך אז דו ביסט אפשר נישט היינט אין די בעסטע גיסטע, מען דארף גיין דאווענען אדער לערנען, און דו האסט יעצט נישט קיין כח, און נישט די שטערקסטע געדולד, דיין מוח איז נישט יעצט אינגאנצען דא, איז דא אויף דעם פארשידענע עצות וואס דער רבוש"ע גיט, אז א מענטש זאל זיך צו דעם צושטעלען, ווי אזוי א מענטש זאל ארבעטען אויף זיך, ווייל א מענטש דארף זיך מתקן זיין; פאר די סיבה האט מען אונז מזכה געווען מיט ספרי תלמידי בעל שם, ווען א מענטש זאגט אז לעת עתה קען איך גארנישט טוען, איך האב יעצט נישט קיין חשק צו גארנישט, און ווען עס קומט אן א ענין וואס ער דארף ארבעטן אויף זיינע מדות, און ער זאגט, איך האב נישט קיין כח, איך האב נישט קיין נערוון, איך בין א בעל כעסן, וכו' וכו', זאל ער וויסן קלאהר אז ער איז ווייט פון זיין גערעכט, דו ביסט געבוירען אזוי כדי עס צו קענען איבערקומען די מצבים, דו דארפסט אויף דעם ארבעטן, ווען דו ארבעטסט אויף דעם ביסטו נישט אין א געפענגעניש, אדער אונטער פרעשור, אדער אונטערדריקט, נאר דו ארבעטסט פאר דיר, ווייל די ווילסט אזוי, די דארפסט זיין א

פולשטענדיגער נארמאלער מענטש, וועלכער דו ביסט באשאפן געווארן; אויב דו ביסט באשאפן געווארען אז דו ביסט א אידיש קינד דארפסטו אלעס טוהן וואס אידישקייט פארלאנגט פון דיר, אידישקייט איז נישט קיין פרעשור, אז דו ביסט געבוירן געווארן א איד איז אידישקייט פאר דיר א נחת רוח, א געשמאק, א גוי איז געבוירן געווארען צו זיין א גוי, איז זיין גוישקייט פאר איהם גוט, ווי אזוי זיין גוישקייט קוקט אים נאר אויס, און גוישקייט פאר א איד וועט קיינמאל נישט ארבעטן, פונקט אזוי ווי מיר פארשטייען אז א הונט קען נישט ווערן א אקס.

דער פראבלעם הייבט זיך, אן ווען מען וויל נישט אנערקענען וואס מען איז אליינס, נאר מען וויל זיין וואס א צווייטער איז, האב איך נייעס פאר ענק, הערטס מיך קלאר אויס, אז ערשט דארט הייבט זיך אן די פרעשור, ווייל דו ביסט פארט נישט באשאפען געווארען צו זיין ווי יענער, דו ביסט אינגאנצען נישט יענער, דו האסט גארנישט ווי איהם, דו הייסט נישט ווי איהם, דו קוקסט אפילו נישט אויס ווי יענער; דיין פראבלעם הייבט זיך יעצט אן ערנסט, ווייל דו ווילסט זיין אזוי ווי יענער, דו ווילסט געפעלן אזוי ווי יענער.

ביי די אומות העולם, איז אויך דא די משוגעת'ן, זיי הייבן זיך אן צו שניידן און זיך מאכן בעסער אויסקוקן אזוי ווי א צווייטער, עס גייט איהם נישט, ער פאלט דורך, זיי זענען קיינמאל נישט צופרידן מיט זיך, זיי ווילן כסדר אויסזעען ווי א צוויטען, זייער אסאך נישט נארמאלע גוים וועלכע קומען אן דורך דעם צו דראגס, און דערנאך קומען זיי אן אין תפיסה, זיי פרובירן אויס אלע משוגעת'ן, אלעס איז ווייל ער לעבט נאר כדי נאכצומאכן עפעס אנדערש, עס גייט איהם נישט, פארוואס ? ווייל ער איז פארט נישט יענער, ער איז נאר וואס ער קען זיין, דער רבוש"ע האט דיך באשאפען אנדערש, קיינער האט זיך נאכנישט פארשטעלט און פרובירט אויס צו קוקען ווי אן אקס, ווייל דו קענסט נישט, א אקס גייט אויף פיר, און דאס איז א בהמה, דו ביסט א מענטש, יא אמת די קענסט דיך אויפפירען ווי א אקס, אבער א בהמה איז א בהמה, און א מענטש איז א מענטש.

אז מען הייבט אן צו ווערלן געפעלן פאר א צווייטן, ווערלן אלעס נאר נאכמאכן, דארט איז דער שליסל פון די ריכטיגע פרעשור, דארט הייבט זיך אן די אלע אומבאקוועמליכקייטן, ער מיינט אז דאס איז זיס, עס קוקט איהם אויס גוט, ער כאפט ניטאמאל אז ער לעבט יעצט אונטער א "נישט נארמאלען פרעשור", ווייל ער איז נישט דער וואס יענער איז, ער קוקט נאך וואס יענער טוט, ער פרובירט צו געפעלן, ער פרובירט די זעלבע זאך צו מאכן, ער פרובירט צו לאכן ווען יענער לאכט, וכדומה, ער לעבט אזוי 24 שעה א טאג, דאס אז ער איז נישט יענער, דאס זענען הכל מודים, דאס זעהט דאך יעדערער, און דאס פארשטייט יעדערער, **נאר וואס מ'כאפט זיך נישט איז, אז ער האט יעצט אויך פארלוירען זיין ארגענעלקייט, וואס ער איז יא**, איז ער שוין אויך נישט, ווייל ער איז שוין נישט דער עכטער מענטש, ער איז א געפאפטער מענטש, ער הייבט אן נאכצומאכן יענעם, ביז דאס קראכט, און נאכדעם איז שוין ליידער אלעס פארפאלן.

אהובי ידידיי אלע חשובע בחורים הערט מיך גוט אויס, איר זאלט דאס שטענדיג געדענקען, אזוי לאנג וואס ער איז דער וואס ער איז, איז נישטא קיין פרעשור, נאר ווי באלד ער וויל איינעם נאכמאכן, ער וויל זיין נישט דער מענטש וואס ער איז, דארט איז דאס ערגסטע וואס קען זיין. (אגב עס שטייט טאקע אין די משנה **קנאת סופרים תרבה חכמה** דאס מיינט נישט יענם נאכמאכן, די משנה זאגט קלאהר, מיט **חכמה** - דאס מיינט זיך אויסלערנען פון יענעם א דרך אין עבודות ה', ווי אזוי מ'לערנט, ווי אזוי מ'ברעכט א שלעכטע מידה, און אזוי ווייטער.)

****

יעצט אז מיר האבן שוין אביסל פארשטאנען וואס דאס מיינט **פרעשור** און וואס ס'מיינט **נישט פרעשור**, וואס עס מיינט א מענטש וואקסט וואס ער איז, וועלן מיר אויך אנהייבן צו פארשטיין וואס דאס מיינט **פרייהייט**, און וואס דאס מיינט **אונטערדרוקט**, נישט פרייהייט.

אונטערדרוקט איז טייטש אז עס קומט א מענטש, און זאגט מיר, **איך וויל נישט אז דו זאלסט פראקטאצירן דאס וואס "דו" ווילסט פראקטאצירן**, נאר איך וויל אז דו זאלסט פראקטאצירן דאס וואס **איך וויל**, דאס הייסט אז איך בין אונטערדרוקט אונטער א צווייטן, איך קען נישט טוהן וואס איך דארף צו טוהן אלס מיין פליכט, אלס מיינע זאכן, נאר איך דארף טוהן וואס יענער וויל, וואס יענעם שמעקט, דאס הייסט אונטערדרוקט, פארקערט פון פרייהייט, א

תפיסה, ווייל אין א תפיסה הייסט מען אויך יענעם וואס צו טוהן, עס איז נישטא דארט די זאך אז דו זאלסט טוהן וואס דו דארפסט טוהן, און דאס איז ליידער א שווערע מחלה, דאס איז זייער א שווערע זאך אויף א מענטש.

יעצט לאמיר אריינגיין בעצם ענין פון כלל ישראל, פון ווען דער רבוש"ע האט באשאפן די וועלט זענען אידן דורכגעגאנגען זייער אסאך שווערע זאכן, מען איז דורך געגאנגען מלחמות, און אסאך אנדערע זאכן, איינס פון די זאכן - וואס דאס איז געווען א גרויסע זאך- איז געווען ביי אברהם אבינו, וואס דער רבוש"ע האט איהם געזאגט **ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם**, דאס איז טייטש אז די רבוש"ע האט געזאגט, איך גיי נעמען כלל ישראל, איך וועל זיי אויפארבעטן, איך וויל אז זיי זאלען אנערקענען וואס אידישקייט איז, איך גיי מיט זיי ארבעטן, זיי וועיזן אז יעצט גיין זיי זיין אין א פרעמד לאנד ווי מצרים, נישט וואס זיי דארפן דארט צו זיין, נאר כדי נישט צו האבן וואס זיי דארפן האבן, און ווען איך וויל זיי ארויס נעמען פון דארט, וועלן מיר אידישע קינדער פארשטיין אז דארט האבן מיר נישט באלאנגט, דארט זענען מיר נישט געווען דאס וואס מיר דארפן צו זיין, פון יעצט און ווייטער גייען מיר באלאנגען צו כלל ישראל, **כי לי בני ישראל**, דער רבוש"ע האט ארויסגענומען די אידן פון מצרים, כדי אז מיר זאלן באלאנגן צו איהם, מיר דארפן צו טוהן וואס א איד דארף צו טיהן, און דאס גייט הייסן פרייהייט, **אין לך בן חורין אלא במי שעוסק בתורה**, ווייל פרייהייט איז אז איך קען יעצט טוהן וואס איך דארף צו טוהן. אפילו מיר זענען נאך אלטס אין דעם ביטער'ן גלות.

****

יעצט לגבי די אומות העולם, די גאנצע איבערקערעניש וואס טוט זיך אין מצרים, די אלע וועלכע פארלאנגען כסדר פרייהייט, יעדער מענטש האט טאקע אין זיך אזא זאך וואס ער וויל זיין, און וויל פראקטאצירן, וואס זיינע הרגשים זענען, אין די אלע לענדער לאזט מען נישט דעם מענטש ארויס געבן וואס ער איז, ווי למשל אויב א מענטש א גוי האט איינגעזעהן אין א געוויסע גלויבונג אז דאס איז פאר איהם, זייער גוט, אבער טאמער איז ער אין די לאנד דארט ווי עס טוט זיך יעצט א איבערקערעניש, איז ער אונטערדרוקט, מען לאזט איהם נישט פראקטאצירן זיין גלויבונג, זיי ווילן אז ער זאל דווקא גלייבן אין עפעס א אנדערע שגעון, אבער מיט וואס ער וויל, מיט די זאך איז ער אונטערדרוקט, ער האט כסדר מורא, צו מען וועט איהם שטראפן, אדער מען וועט איהם איינשפארן אין תפיסה, פאר'ן נישט פראקטאצירן דאס גלויבינג וואס די רעגירונג טוט ארויף לייגען אויף עם.

מיר אידישע קינדער גלייבן אין השגחה פרטית, אז אלעס פירט זיך דווקא יעצט פאר פסח, און די אלע זאכן קומען פאר יעצט, פאר מען גייט אויסלייזען די אידן פון גלות, מיט די אלע איבערקערענישן אין די וועלט וויל דער רבוש"ע ווייזן פאר די אידן, וואס ער וויל פון אונז האבן, יעדער איינער זאל ארויס קריכען פון זיין געפענגעניש, זיין געפענגעניש איז אז ער פרובירט צו געפעלען אלץ פאר א צווייטן, ער פרובירט נאכצומאכן א צווייטן, ער וויל נישט זיין באמת וואס ער איז, דו ביסט א אידיש קינד, דו דארפסט דאווענן, דו ביסט אפשר ליידער נישט טועם א טעם אין דאווענן, אדער א געשמאק אין לערנען, דארפסטו בכל כוחך דאס פארעכטן, דו דארף זעהן ווי אזוי מען קען דיר ארויס העלפן, ווי אזוי מען שפירט א טעם אין דאווענען, אריין קלערן מיט א הכרה פארוואס מ'דארף דאווענען, וואס געשעט ווען מיר דאווענען, אזוי ארום אז דו וועסט אין דעם אריינטראכטן מער און מער וועסטו האבען א שטארקן טעם דערין.

****

די זעלבע זאך איז וואס מיר האבן שוין אמאל געשמועסט דערוועגן, וואס מיינט **ואהבת את ה' אלוקיך**, די תורה הק' פארלאנגט זאלסט ליב האבן דעם הייליגען באשעפער, וואס הייסט מיר זאלן ליב האבן די רבוש"ע, מיר ווייסן דאך נישט וואס דאס איז. זאגט דער רמב"ם אז עס איז א מורא'דיגע קשיא, נאר לערען, דאווען, ווער געוואויר וואס דער רבוש"ע איז, וואס דער רבש"ע טוט פאר דיר, אזוי וועסטו שוין ווייסן, וואס דו דארפסט טוהן פאר'ן רבש"ע, ממילא וועסטו איהם ליב האבן.

מען קומט אן אין א נייע ישיבה, מען טרעפט חבירים, איינער האט ליב זיין חבר, ווי אזוי האט ער איהם ליב? ער האט זיך געדרייט מיט איהם, ער האט גערעדט מיט איהם, ער האט געזעהן וואסערע מידות ער האט, ער האט

געזעהן וואסערע מענטש ער איז, ער האט געזעהן וואסערע געשמאקער בחור ער איז, ער שמייכלט, ער האט א טעם, אזוי ארום ווערט ער זיין חבר, מען קען נישט פלוצלינג ווערען איינעמ'ס חבר, ווען מיר ווייסן נישט ווער ער איז, מען דארף קודם זיך אונטערסירן ווער עס איז, גייט דאס נאטירלעך. אזוי אויך ממש די זעלבע, מען טוט זיך ארײנלייגען דערין, וואס דער רבש"ע טוט פאר מיר, ווי אזוי ער האט בכלל באשאפן א וועלט, ער האט באשאפן יעדע זאך, נאר צו איהם קען איך אנקומען, ער געט מיר די אלע זאכען, אלעס טוט דער רבוש"ע, אז ער טראכט נישט דערין, א וודאי ווייסט ער נישט וואס לערנען איז, וואס א דאווענען איז, וואס איז מידות, ער ווייסט גארנישט, ממילא וויל ער וואקסן ווי א צווייטער.

די אלע פרייע חברה וואס מען זעהט אויף די גאס, די ליידיגע יונגן, וואס זיי האבען טאקע אלע מיני כלים ביי זיך אין טאש, אויסענווייניג איז ער אזוי פרייליך, זיי לעבן אבער מיט גרויס פרעשור!! ווייל איין טאג דארף ער געפעלן פאר עפעס א **חברה מאן** דארט, און מארגען וויל ער זיין ווי א צווייטער, בקיצור ער וויל נישט זיין ער; ער מיינט טאקע אז ער איז פרייליך, אבער עס וועט אבער קומען איין טאג וואס ער וועט שוין האבן אלעס פרובירט, און ער וועט נאך נאכאלץ נישט זיין צופרידן, ווייל ער קען נישט ווערן צופרידן, ווייל מ'קען נישט זיין א איד און אויך א גוי, עס קען נישט געשען, אפילו ער וועט ארבעטן זייער שווער, עס קען זיין אז ער וועט שוין ליידער אזוי שטארבן, ער וועט זיין נערוועז, ער וועט זיין א מענטש וואס ער איז קיינמאל נישט באמת געווען, און דאס איז באמת פרעשור, דאס אלס וואס מ'זעהט אויף די גאס, די לעבעדיגע חברה, דאס איז א סימבאל פון אמת'דיגע פרעשור, באמת אונטערדרוקט, ווייל ער איז קיינמאל נישט פארטיג, ער וויל די גאנצע צייט מיט עפעס אנדרעש אויף קומען, אדער נאכגיין, היינט זיך אנטאָן אזוי, מארגן עפעס אנדערש, ער איז קיינמאל נישט צופרידן, ער קוקט א גאנצע צייט אין שפיגל, ער מאכט זיכער אז ער שמעקט גוט, ער גייט נאכאמאל אין שויער, ווייל ער לעבט אונטער א כסדר'דיגע פרעשור פון איינעם צו געפעלען, ער האט נאכנישט געטראפען דעם ריכטיגן מענטש, פון וועמען ער וועט באמת הערן א קאמפלעמענט, יענער כאפט פשוט נישט אז ער דארף איהם געבן א קאמפלעמענט, ער האט נעבעך אפגעמאכט ביי זיך אז היינט קוקט ער אויס מורא'דיג גוט, און ער רעגט זיך, אז קיינער פון זיינע אזוי גערופענע גוטע פריינט טוען עם נישט אנערקענען, מארגן קויפט ער א טייערע זאך, ער געט אויס געלט, ער ווערט נישט פארטיג. אבער ווער עס לעבט רואיג, און ער פאנגט אן צו אנערקענען ווער ער איז, און וואס ער דארף צושטעלן צו דעם, דער לעבט באמת א גוט רואהיג לעבן, ער האט קיינמאל נישט קיין פרעשור.

מיר האבן אלע געהערט א שיעור פון הרב ר' עזריאל טויבער שליט"א, האט ער נאך געזאגט וואס שטייט אין מסילת ישרים, אז דער רבוש"ע האט באשאפן א מענטש אויף די וועלט פאר הנאה, **האדם לא נברא אלא להתענג על ה'** דער מענטש דארף הנאה האבען פון דער וועלט, איז דא א וועג ווי יעדער מענטש קען הנאה האבען, א איד דארף הנאה האבען אלס איד, און א גוי דארף הנאה האבען אלס גוי, א בהמה דארף הנאה האבען אלס בהמה, יעדער איינער האט זיך זיין הנאה, דו קענסט נישט געבען א הנאה פון א מענטש פאר א בהמה, ער ווייסט נישט וואס דו ווילסט, מ'קען נישט נעמען א הנאה פון א גוי, און עס געבען פאר א איד, אוודאי איז דא אזא רייץ וואס דער רבוש"ע האט ארײנגעלייגט, אז אלטס מיינט מען אז ביי יענעם איז גאלד און גרין, מען וויל געפעלן, מען האלט אז דער גוי מאכט מער א לעבן, מען וויל נאכמאכן אלע זיינע שטותים, און אלע זיינע שקאצעריי, עס איז נאר א חלום, און דאס איז אונזער ארבעט, ארויס צו קריכן פון דעם חלום.

ווי אויך האט מען עס געהערט פון הרב ר' יחזקאל ווייס שליט"א, ווי ער האט דאס מער מסביר געווען באריכות, וואס הייסט א מענטש לעבט אין א חלום, ער קומט אין ערגעץ נישט אן, עס איז נישט א זאך במציאות, ממילא ווערט ער נישט פארטיג. מיר דארפן דאס איינמאל פאר אלעמאל אנהייבן צו אנערקענען, און לעבן מיט דעם, ווייל דאס וויל דער רבוש"ע פון אונז, דאס איז אונזער תפקיד, מיר זענען אידישע קינדער, דער רבוש"ע האט אונז געגעבן א תורה מיט מצוות, נישט אלס פרעשור נאר אלס עצות טובות, ווי אזוי מיר זאלן זיך פירן אלטס א אידיש פאלק, ווי אזוי מיר זאלן קוקען אויף די וועלט.

ווי באלד מיר לעבן זייער א אמת'דיגן לעבן, האט אונז דער גוי מורא'דיג פיינט, כאטשיג ער איז באשאפן געווארן אלס א גוי, ער ווייסט אויך אז ער לעבט, ער שטייט אויף, ער שלאפט, און עסט, ס'איז אבער כמעט די זעלבע זאך ווי א בהמה, איין חילוק איז דא דער גוי איז אויף 2 פיס, און א בהמה איז אויף 4 פיס, ער ווייסט אז א איד'ס גלייבן

איז א אמת'דיגע גלייבן, זיין טראכטן איז א אמת'דיגע טראכטן, זיי ווייסן אז אידן טראכטן. ווי עס דארף צו זיין, זיי רופן עס א **אידישע קאפ**, זיי רעדן כסדר דערפון, איי פארוואס ווערט ער נישט א איד, ווייל דער רבוש"ע האט באשאפען 70 פעלקער, ווייל עס איז דא א תפקיד פאר די 70 פעלקער וואס זיי דארפען טוהן, און וואס דער איד דארף צו טוהן, אויב דער גוי ווערט נישט א איד, מיינט נישט אז ער איז משוגע, אז ער האט פיינט א איד, ווייל ער קען עם נישט פארנעמען, אז יענער איז דער וואס איז אויסגעקליבן געווארן אלס א עם סגולה גענוי ווי מיר קענן היינט נישט פארנעמען ווען איינער ווערט אויסגעקליבן אדער אויסדערוועלט אלס א העכערע פערזאן, ווייל ווי אזוי האט דאס יענער געמאכט, און פארוואס דווקא ער, יעדער זאך וואס איינער איז העכער פונעם אנדער'ן איז דא א אזא זאך ווי קנאה ושנאה, וואס יענער קען עס נישט פארנעמען, דער גוי האט נישט קיין מידות, ממילא איז ער גרייט צו הארגנען, אפילו ער קומט נישט אן דערמיט אין ערגץ, אבער ער איז עס גרייט צו טוהן, ווייל ער קען נישט טרעפען אין זיך קיין אנדרען וועג ווי אזוי זיך צו בארואיגן.

א איד דארף וויסן וואס זיין תפקיד איז, און זיין פרייליך דערמיט, זיך פרייען, הנאה האבן אלס איד, מיט וואס ער דארף טוהן. וועגן דעם האט מען אויך ביי אונז איינגעפירט, אז נאך א זמן, אדער נאך א סיום פון א דבר טוב, פארט מען אויף א **אויספלאג**. עס איז נישט קיין שום עבירה, דער רבוש"ע וויל דאס, דאס איז וואס מיר דארפן צו טוהן, זיך פרייען אז מען האט עס געטוהן מיט א תפקיד מיט א שלימות צום ענין, אזוי ווי מיר גרייטן זיך צום יו"ט פסח, און דער רבוש"ע האט גענומען דעם אידישע פאלק, און זיי ארייגעלייגט אין מצרים, אויסצולערנען אז מען גייט אנקומען צו דעם בארג סיני כדי עס זאל זיין **תעבדון אלוקים את ההר הזה**.

מען דארף וויסן און פארשטיין וואס אונזער תפקיד איז. מיר זענען געווען אין מצרים האט מען די עיקר געטוהן מיט אונז אז מען האט אונז אונטערדרוקט, אז מיר זאלען נישט זיין ווער מיר זענען באמת, זיי האבן געארבעט מיט אונז, אז מיר זאלן נאר טוען פארקערט וואס מיר זענען, און אונזער שטארקייט איז געווען א גאנצע צייט, אז מיר האבען זיך געהאלטען, מיט שם, לשון, מלבוש, מיר האבען די גאנצע צייט נישט געוואלט אויפגעבען ווער מיר זענען באמת, דאס האט אונז א גאנצע צייט מער אין מער אונטערדרוקט, דאס איז געווען דער שרעקליכע גלות ווען מיר זענען געווען אין מצרים, נישט ווייל מען האט אונז געהייסען ארבעטען אדער בויען בנינים, און מען האט דאס נאכדעם צונומען, נאר אונזער אייגענע שכל האט מען גענומען און מען האט עס געמאכט נישט טראכטענדיג, אז מיר זאלן דווקא טראכטן וואס מיר ווילן נישט, ממילא דאס איז געווען די שווערע גלות וואס מיר האבען געהאט, אוודאי האט אונז דער רבוש"ע צוגעזאגט אז מיר גייען ארבעטען 400 יאר, און מיר האבן דאס בחסדי ה' משלים געווען אין 210 יאר, ווייל מיר האבן שוין דאס ארויסגעהאט מיט אונזער **הכרה**, מיר האבן שוין באמת געשפירט וואס דאס מיינט, אז מען נעמט אונז מען צוברעקלט אונז, אז מיר זענען ליידער נישט, וואס מיר דארפען צו זיין, האט דער רבוש"ע געטוהן מיט אונז א מורא'דיגע חסד מיט אונז אידישע קינדער, ער האט אונז ארויסגענומען פון מצרים, ער האט אונז ארויפגעברענגט צום בארג סיני, און אונז געגעבען די תורה הק', ער האט אונז אויפגעהויבן העכער פון אלע פעלקער, און געזאגט הויעך, קוק גוט ווער דו ביסט, א איד!! דו גייסט לעבן פון יעצט און ווייטער א אידיש לעבן, דאס גייט זיין דיין הנאה, אז דו וועסט טוהן וואס דער רבוש"ע וויל, דעמאלטס וועסטו הנאה האבן, דאס איז פרייהייט, יעצט קענסטו דיך אויסגעבן, און פארלאנגן צו וואס דו ביסט, וועסט קענען לערנען און דאווענען רואהיג.

כלל ישראל האט דורך געלעבט זייער שווערע צייטן, וואס איז אלס געווען דער חלק הגלות וואס מען האט אונז נישט געלאזט פראקטאצירן ווער מיר זענען, דאס איז א געפערליכע געפייניגטע זאך, דאס איז באמת פרעשור, דאס איז גלות, יעצט ווען מיר זענען ארויס פון מצרים האט מען אונז געגעבען פרייהייט. דאס איז - להבדיל אלף אלפי הבדלות - וואס מען פארלאנגט היינט, און די אלע פעלקער פארלאנגען פרייהייט, ווייל דער רבוש"ע האט יעצט געמאכט אזא רושם, כדי יעדער איד זאל טראכטן ביי זיך, אויב אז דער גוי פארלאנגט פרייהייט ווי איז מיין פרייהייט, פארוואס בין איך אליין אונטערדרוקט, איך האלט און איין נישט וועלן טראכטן וואס איך בין. עס מיינט נישט אז ווייל דו האסט געוויסע פראבלעמען געהאט, צו ווייל דיין טאטע איז געווען שולדיג, אדער דיין מאמע איז שולדיג, אדער דער רבי איז שולדיג, אדער די חבירים, און דו האסט געהאט פארשידענע פראבלעמען, זאל דאס טוישן אינגאנצן דער עצם מציאות, פארקערט! עס איז געווען פראבלעמען וואס מען דארף עס שטעלן אין פלאץ,

אדרבה נעם דיר איינעם מיט וועם דו זאלסט זיך קענען גוט אויסשמועסן, און מאכן א סך הכל וואס דיין עבר איז, און וואס דיין עתיד דארף צו זיין, ווי אזוי מען קען דאס מאכן פאר א מציאות, אוי וועסטו זיין אין זיבעטן הימל, דו גייסט זיין אזוי פרייליך, אז דו גייסט קענען זיין ווער דו ביסט באמת. און דאס דארף יעדער איד וויסן, אז איך גיי אין די ישיבה, נישט נאר ווייל איך בין א אידיש קינד, און ווייל קיינער דרייט זיך נישט אויף די גאס דארף איך אויך זיין אין ישיבה, ניין, איך גיי אין די ישיבה ווייל איך דארף פראקטאצירן ווער איך בין, און וואס איך בין, דארף איך קענען ארבעטן אויף מיר.

יעצט ווען מען זעצט זיך פסח ביינאכט צום סדר, און מען זאגט **חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים**, דארף מען שפירן, אז מיר זענען היינט ארויס פון מצרים, מיר האבן ביז היינט געלעבט אין א מורא'דיגען געפענגענישט, מיר האבן **זיך אליין** געפאפט, און געפאפט יענעם, מיר האבן פראבירט זיך צו געפעלען פאר א צווייטען, מיר האבן זיך אליין נישט באמת אנגעקוקט, מיר האבן געמיינט אז יענס קוקט אויס גוט, איך וועל מיך אנטוהן אזא הויזן, איך וועל מיר מאכן אזא סטייל פאר די האר, אין אזא סטייל פאר די בארד רח"ל, מיר האבן נאר געוואלט זיין א צווייטער, דער רבש"ע וויל נישט דאס, דער רבש"ע וויל אז מיר זאלן זיך אראפזעצן פסח אויף דער נאכט אויף דעם באקוועמען היסב בעט, און מיר זאלן זיך באמת שפירן זייער רואהיג; מען זאל נעמען די חמץ, וואס דאס איז א אויפגעבלאזענע זאך, און דאס ארויס ווארפען פון זיך, מיר זאלן וויסן, אז אלעס ווי אזוי מיר האבן געלעבט ביז יעצט, איז געווען א אויפגעבלאזענע זאך, מיר האבן באמת אינגאנצן נישט געלעבט ביז יעצט.

קוק אן ווי אזוי מיר מאכן מצה, מ'נעמט א שטיקעל טייג, אזוי ווי עס איז, מען טוט דאס גוט אויסגעוועלגערן און אריין אין אויוון. אזוי איז דער איד באמת, א מצה!! און דאס דארף מען עסן פסח, נעמען דעם חמץ און מעביר זיין, מעביר זיין דעם גאנצען חמץ פון זיך, און אזוי אויך די אלע זאכן וואס מען בלאזט פון זיך כסדר, ווי כעס, יעדער איז שולדיג, מיר זענען קיינמאל נישט צופרידן, דער האט מיך געפיינעגט, אדער דער צווייטער האט מיך געפייניגט, (אינטערסאנט מען קען כמ"פ זעהן בחורים וואס זיי האבן דא געלערנט אין ישיבה, מען האט זיי געגעבן כל טוב וטוב, מען האט זיי אויסגעהערט, מען האט פאר זיי אוועקגעגעבן צייט, און ער איז קיינמאל נישט צופרידן, דער סיבה דערצו איז ווייל ער האט קיינמאל נישט אויסגעזאגט ווער ער איז באמת, ער האט אלץ געוואלט עפעס אנדערש, צום סוף זאגט ער, דער האט מיך געטשעפעט דער האט מיך געפאניגט, פאר א אזא איינעם, זאגט מען, וועסט ממילא בלייבן טאג אין נאכט שולדיג, די גאנצער שטאט וועט זיין כסדר שולדיג פאר דיר, יעדער וועט זיין שולדיג, ווייל דו פאפסט דיך אליינס.) אבער דאס איז נישט באמת ווער דו ביסט, ממילא דאס איז אונזער תפקיד פסח ביינאכט, דאס האט דער רבוש"ע געוואלט פון אונז. יעדער איינער דארף זיצען פסח ביינאכט און זיך נאכאמאל חזר'ן, און נאכאמאל גוט אריין טראכטן, ווער בין איך, וואס איז מיין תפקיד, איך בין געבוירן געווארן אין דער הויז, די און די נסיון, לאמיר זעהן וואס דער רבוש"ע וויל פון מיר האבן, ווי אזוי זאל איך מיך שטארקן דעריין, ווי אזוי זאל איך נעמען א מהלך דעריין, און טאמער ווייס מען נישט זאל מען פרעגן, עס איז גארנישט שלעכט, למשל ווען איך פאר מיט א קאר און איך פרעג יעדען צווייטען א מהלך ווי אזוי מ'קומט אן, הייס איך נישט קיין פערד פארן פרעגן, איך וויל ערגעץ אנקומען, ממילא איז דאס פרעגן זייער א נארמאלע זאך.

אז מען זאגט פאר א ראש ישיבה, א מגיד שיעור, צו ווער נאר עס איז, איך בין ליידער דורך געפאלן, ביז היינט האב איך דאס נישט גוט געטוהן, ווי אזוי זעה איך מיך ארויס פון דעם פלאנטער, ווי אזוי שטעל איך מיך אויף די פיס, איך וויל ווערן א נארמאלע אנערקענטע מענטש, פאר מיר אליין, ווי אזוי הער איך אויף מיך אליין צו פאפען, דאס איז אונזער ציל.

ממילא האט דער רבוש"ע געוואלט ווייזן פסח ביינאכט, **אשר פסח על בתי בני ישראל**, ער האט געוואלט זעהן בלוט, וואס איז דאס בלוט, בלוט איז מסירת נפש, מען נעמט פון זיך בלוט אין מען שמירט עס אויף די שוועל און דאס שרייט ארויס פאר יעדען איינעם, דא וואוין איך, איך בין א איד, מען שטעלט זיך ארויס דערמיט, איך בין שטאלטץ צו זיין א איד, מיט תורה אין מצוות, איך וויל נישט קיינעם אפנארן, דאס בין איך, דער רבוש"ע האט געוויסט ווי עס וואוינט א איד, די רבוש"ע האט נישט געדארפט קיין אנווייזונגען, עס שטייט פון הייליגן ר' משה לייב סאסובער זי"ע **אשר פסח על בתי בני ישראל** מיינט, דאס וואס מיר זינגען ביי משתה יין סעודה, דער רבוש"ע כביכול האט געטאנצן אויף יעדע הויז וואס עס איז געווען בלוט, און געזינגען, **דא וואוינט א איד**, **דא וואוינט א איד**, אזוי האבן די צדיקים

געזינגען, דא וואוינט א איד, דער רבוש"ע האט זיך געפרייט אז דא וואוינט א איד, ער געט ארויס זיין געשטאלט באמת, דא וואוינט א איד, ער איז שטאלץ צו זיין א איד, און נישט אלעס הייסט ביי איהם פרעשור, ווייל ער ווייסט וואס זיין תפקיד איז, איז עס נישט קיין פרעשור, אוודאי אז ער איז א איד און ער וויל רח"ל וואוינען און לעבן ווי א גוי, האט ער א גאנצע צייט א פרעשור, יעצט מוז מען גיין דאווענען, יעצט מוז מען אויפשטיין, איך מוז ליינען ק"ש, איך מוז אהער איך מוז אהין, וואס הייסט דו מוזט, דאס ביסטו, אויב דו ווילסט זיין א צווייטער, מיזטו געפעלען עפעס אנדערש, ביסט די גאנצע צייט אונטער פרעשור.

מען זעהט טאקע אז די אלע זאכען מאכט דער רבוש"ע דווקא פאר פסח, המן האט מען געהאנגען פסח, עס איז געשען א צאנאמי, דער רבוש"ע וויל ווייזן וואס פאר א כח ער האט, ער קען טוהן, אפילו מיט וואסער קען ער אפווישען גאנצע שטעט. אזוי דארפן מיר אויך פארשטיין וואס עס מיינט קריעת ים סוף, ווען ער האט געשפאלטן דעם ים, און צוויי מויערן האבען זיך אויפגעהויבן, ווען אידישע קינדער זענען דארט דורכגעגאנגן, איין רגע דערויף ווען די ערשטער מצרי האט איבערגעטרויטן דעם ים סוף, איז אלעס געווארען צוריק וואסער, און עס איז געווארען פארשוועמט די גאנצע זאך. אזוי אויך דארפן מיר גלייבן און פארשטיין אז די רבוש"ע וויל אז מ'זאל וויסן קלאהר אז ער טוט אלעס, און ער פירט די וועלט און אלעס ארום, צו עהם דארפן מיר כסדר רעדן, צו עהם דארפן מיר זיך כסדר ווענדן, נישט חלילה האבן טענות אויף די גאנצע וועלט. איך האף טייערע בחורים, אז איר האט זייער קלאר פארשטאנען, אויב נישט איר קענט מיר איבער פרעגן און מיר וועלן דאס איבערשמוסען.

יעצט וועלן מיר פארשטיין דער גאנצע איבערקערעניש וואס מיר רוימען אזוי שטארק פאר פסח, ווייל יעדער ביי זיך דארף זיך גוט נאך רוימען אין זיין אייגענעם גוף, מען דארף זיך גוט איבערקוקן צו בין איך אמת'דיג אדער חלילה פאלטש, און גוט אריינטראכטן צו מיין איך עס אמת'דיג, צו מיין איך עס נישט אמת'דיג, צו וויל איך באמת וואקסען און שטייגען, ווער בין איך, און וועם וויל איך ארויף קוקן, דעמאלטס איז אויס מיט אלע פרעשור, אראפ מיט אלע איבעריגע דאגות, מען לעבט זייער רואיג, מ'האט הנאה אז מען גייט דאווענען, ווייל דאס וויל איך באמת, איך בין א איד, איך דאווען ווייל די רבוש"ע וויל אז איך זאל דאווענען צו עם, מ'האט געליינט ק"ש אינדערפרי, דארף מען וויסן איך האב געטוהן א מורא'דיגע זאך, איך האב געליינט ק"ש ווייל דאס איז ווער איך בין, ממילא איז מען זייער פרייליך און צופרידן, מען איז זייער רואיג, און יעדע שווערעקייט וואס עס מאכט זיך, מען איז ליידער דורך געפאלן, איז נאכנישט עק וועלט, מען קען פרעגן פאר הילף, עס איז דא עצות פאר די אלע זאכן, מען קען זיך שטעלן אויף די פיס, אזוי לעבט מען זייער א רואיג לעבן. זאל ענק דער רבוש"ע בענטשען, אין געבן פאר יעדער איינעם אלץ וואס עט'ץ דארפטס, מען זאל אויסנוצען די טעג ווי אזוי מען דארף.

די רביצין זאל זיין געזונט האט געבעטן, אז זי וויל מ'זאל איבער געבען פאר די חשובע בחורים שיחיו אין איר נאמען, אזוי עס האט זיך ב"ה אויסגעארבעט די פאריגע מאל, ביי די ווילדע מוזיק, און ב"ה אז די חשובע בחורים האבן דאס אנגענומען זייער ערנסט, וויל זי בעטן יעצט, אז סיי וועלעכע בחור וואס וועט איר ברענגען נאך בין הזמנים א צעטיל, וואס ער האט זיך אליין אפגעשריבן, וויפיל שעה ער האט באמת ארויסגעהאלפען זיינע עלטערן פאר פסח, און וויפיל שעה ער האט אוועק געגעבען צו לערנען און צו דאווענען, אנצופילן דעם טאג ווי עס דארף צו זיין, וועט די רביצין געבן א ספעציעלע מתנה וואס דער בחור וועט הנאה האבן. איך האלט זייער שטארק דערפון עס איז א געוואלדיגע זאך, ס'איז א שטארקע זאך.

אזוי ווי דער רביצין זאל זיין האט געזאגט אז זי וויל געבען א מתנה פאר די בחורים וואס שטעלן זיך צו, און העלפן כסדר די חשובע עלטערן פאר פסח, מיט די קינדער מיט די ברידער און די געשוויסטער, מען לערנט און מען פארברענגט די צייט ווי עס דארף צו זיין, און נישט מען פארקויפט פאר די עלטערן שטותים. יעדער זאל וויסען ביי זיך אמת'דיג וואס מען דארף צו זיין, און וואס וויל דער רבוש"ע פון אונז, אז מען זעצט זיך אראפ פסח ביינאכט צום סדר, דעמאלטס פארשטייט מען. קיין חמץ איז נישט דא, מען טאר נישט עסן חמץ, מען עסט מצה, מען דארף אכטונג געבן, מען זיצט אויף די היסב בעט, ס'איז א זמן חרותינו, יעצט איז מען מער נישט צומישט, מען איז נאר צומישט ווען מען טראכט נישט, יעצט אז מען טראכט אריין וואס דער פסח איז, זעהט מען ממש עין בעין אז יא! מיר זענען באמת געווען יעצט אין מצרים, עס מיינט נישט דווקא אז איך מוז יעצט נעמען א קאר אהין פארען און ארויס גיין פון דארט, מיר זיצען דא אין אינדערהיים און מיר גייען ארויס פון אונזער אייגענע מצרים, וואס מיר

זענען פארפלאנטערט, אזוי וועט דער רבוש"ע הנאה האבן פון אונז. אזוי זאל אונז דער רבוש"ע בענטשען, און ארויס נעמען טאקע אין חודש ניסן, און אונז ווייזען אז ער האט ליב די אידישע קינדער, און מיר זאלן שוין ווערען אויסגעלייזט, און דעמאלטס וועלן מיר זיין די ריכטיגע עם ישראל, עס וועט זיין א קידוש שם שמים פאר די גאנצע וועלט.

בחורים טייערע זייטס ענק מחזק, און טאמער ווילט עטץ הערען נאך א שמועס, וועלן מיר בעזר השם רעדן נאך א שמועס, זייטס ענק מחזק מיט לערנען, יעדער זאל איינהאלטען זיינע שעות רצופות, וואס מען האט געמאכט, צו עס איז תהילים זאגען, לערנען, דאוונען, אזוי ווען מען קומט צוריק די קומענדיגן זמן, זאל מען צוריק קומען מיט א שאופה און אמת'דיג לערנען מיט א ריכטיגע ציל וואס מען וויל לערנען.

איך ווינטש אן פאר יעדעם איינעם הצלחה, און סייעתא דשמיא, יעדער איינער וואס ער טוט זאל האבען א גוטען טאג, די איינצעגסטע זאך איז, נישט לעבען פאלטש, נאר לעבען אמת'דיג, יעדער איינער זאל לערנען ווער ער איז, מען זאל לעבען מיט א אמת'דיגקייט, ווער ער איז, וואס ער איז, אזוי זאל ער וואקסען און שטייגען, האבען א שמחת החיים באמת, לערנען מיט א ציל, עס זאל איהם אייביג גוט זיין, ער זאל האבען אך טוב וחסד פון אלעם גוטען, די אלע וואס דארפען געהאלפען ווערען מיט זוויגים זאלען געהאלפען ווערען בעתו ובזמנו, אין די ריכטיגע מינוט, אין די ריכטיגע צייט, און אזוי וועט ער זיין באמת בשמחה.

יעדער זאל ארויסהעלפען אין שטוב, מען זאל אויסניצען די פסח'דיגע טעג, די בין הזמנים ווי עס דארף צו זיין, עס זאל נישט זיין אזוי פרעשור'דיג, עס זאל נישט זיין אזוי אנגעצויגען, פסח איז טייטש שפרינגען, מיר קענען יעצט איבער שפרינגען אלע שווערעקייטן, און אנהייבען פון דאס נייע, מען ווייסט וואס מען דארף צו טוהן, מען ווייסט ווי אזוי די טאג דארף אויסצוקוקען, מען דארף אויספילען די טעג, זאלט עטץ אלע זיין געבענטשט, און לעכטיג, און וואויל, געזינטערהייט, א חג כשר ושמח מיט אלעם גוטען, בשורות טובת, א שנת גאולה וישועה, מיר זאלן שוין אלע בקרוב אויסגעלייזט ווערן און נאך זוכה זיין צו מקריב זיין דעם קרבן פסח דעם יאהר צו זאמען מיט אונזער גרויסן הייליגן רבי'ן זאל געזונט זיין בראש, אמן כן יהי רצון, א גוט יום טוב.